הָא מִית לֵיהּ הלוקח, ואין מי שיחרפנו עוד ויקראנו גזלן, ולבן לא קנאה עבור יורשיו. וּמַאן דְּאָמַר – רב אשי נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ, בַּהֲדֵי בְּנֵי נַמֵּי נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ – כלפי היורשים נח לו גם כן לעמוד באמונתו, ולא להחשב מוכר קרקע גזולה, וקנאה עבורם.

מקשה הגמרא: גם לטעם של מר זוטרא, סוֹף סוֹף קָרוּ לֵיהּ בְּנֵי לוֹקֵחַ גַּזְלָנָא, ונמצא שגם לטעמו יש לומר שקנאה עבור יורשי הלוקח.

הגמרא מפרשת באופן אחר: אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּיָמִית הַגַּזְלָן עצמו לאחר ששב ולקח את השדה מן הנגזל ובניו באים להוציא את השדה מיד הלוקח, לְמַאן דְּאָמַר – מר זוטרא דִּנְיָחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּלָא לְקַרְיוּהוּ גַּזְלָן, הָא מִית לֵיהּ הגזלן, ולאחר מותו לא אכפת לו שיקראו לו גזלן, ובודאי לא קנה את השדה עבור הלוקח והשדה שייכת ליורשי הגזלן. לְמַאן דְּאָמַר – רב אשי דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ, הָכָא נַמִּי, אַף עַל גַּב דְּמִית נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ – גם כאשר מת, בכל זאת רצונו הוא כבר מתחילה בשעה שקונה את הקרקע להישאר בנאמנותו אפילו לאחר מיתה, ושלא יוציאו את השדה מיד זה שלקח את השדה מידו.

מקשה הגמרא: גם לטעם של מר זוטרא, סוֹף סוֹף קָרוּ לִבְנֵיהּ 'בְּנֵי גַּזְלָנָא', ובודאי שהוא אינו רוצה שיחרפו את בניו. ונמצא שגם לטעמו יש לומר שהוא קנאה עבור הלוקח.

הגמרא מפרשת באופן אחר: אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּיַהֲבָהּ – שנתנה בְּמַתָּנָה למקבל ולא בדרך מקח וממכר. לְמַאן דְּאָמַר – רב אשי דִּנְיָחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ אם כן מַתָּנָה נַמִּי נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ, והיא של המקבל. לְמַאן דְּאָמַר – מר זוטרא דִּנְיָחָא לֵיהּ דְּלָא נְקַרְיוּהוּ גַּזְלָנָא, באופן של מתנה אין חשש בדבר, שֶׁאָמַר לֵיהּ הגזלן למקבל, מַאי גַּזְלִינָא מִינָּךְ – מה גזלתי ממך והרי לא נתת מעות עבור הקרקע, אלא מתנה היא בידך:

הגמרא מביאה אופנים בהם רב לא אמר את דינו: פְּשִׁיטָא שאם הגזלן זַבְנַהּ – מכרה לאדם נוסף, אוֹרְתָהּ – או שהורישה לאחד מבניו, וְיַהֲבָהּ – או שנתנה בְּמַתָּנָה לאחר, ואחר כך לקחה מן הנגזל, גילה במעשים אלו כי לַאו לְאוֹקְמָהּ קַמֵּי לוֹקֵחַ קָא בָּעֵי – שאין רצונו להעמידה ברשות הלוקח הראשון, ואינו רוצה לעמוד בדיבורו כלפיו, שהרי מכרה לאדם נוסף.

וכן אם גזל את הקרקע מאחד ממורישיו וְנָפְלָה לֵיהּ בִּירוּשָּׁה ממנו, כגון שגזל את אביו ומכר את הקרקע ולאחר המכירה מת אביו וזכה בקרקע, וכעת רוצה לטרוף אותה מהקונה בגלל שירש את זכותו של אביו, במקרה זה נאמר שִׁירוּשָּׁה מְמֵילָא הִיא – מאליה היא נעשית, וְלָאו אִיהוּ קָא טָרַח אַפַּתָּרָהּ – ולא טרח להשיגה, על כן אין לנו גילוי דעת שטרח להעמידה ביד הקונה, אלא חוזר ותובעה ממנו.

ואם נָבֵי אִיהוּ – גבה הגזלן את הקרקע מהנגזל בְּחוֹבוֹ שהיה הנגזל חייב לו, ועתה שקנה את הזכויות של הנגזל רצונו לטרוף את הקרקע מהקונה, חֲזִינָא – אנו רואים, אִי אִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי – אם היתה לנגזל קרקע אחרת שניתן לגבות ממנה, וְאָמַר הגזלן כשגבאה, הַאי בְּעֵינָא – דווקא זו רוצה אני, מוכח כי לְאוֹקְמָהּ קַמֵּיהּ לוֹקֵחַ קָא בָּעֵי – כוונתו היתה להעמיד את השדה ביד הלוקח. וְאִי לֹא היתה לנגזל קרקע אחרת אלא זו, הרי שִׁוּוּיֵי הוּא דְּבָעֵי אִפְּרוֹעֵי – שרצונו של הגזלן היה לגבות את הקרקע עבור חובו, בתורת דמי החוב, ולא בכדי להעמידה ביד הלוקח.

אולם אם יַהֲבָהּ נְהֲלִיהּ בְּמַתָּנָה – נתן הנגזל את השדה במתנה לגזלן, והגזלן רוצה לטרוף את השדה מהלוקח משום שיש לו את הזכויות של נותן המתנה, פְּלִינִי בָּהּ רַב אָחָא וְרָבִינָא. חַד אָמַר, דינה של מַתָּנָה כִּירוּשָּׁה, דְּהָא מְמֵילָא – שהרי לא טרח הגזלן בכדי לקנותה מן הנגזל ולפיכך מוציאה מן הלוקח כפי שהדין כן כאשר ירש הגזלן את השדה, וְחַד אָמַר, דינה של מַתָּנָה כְּמֶכֶר, דהיינו כאילו מכרה לו הנגזל בדמים שאין הגזלן יכול לטרוף מהקונה, וכן הדין במתנה, משום דְּאִי לַאו דְּטָרַח וְאַרְצֵי קַמֵּיהּ, לֹא הָוֵי יָהֵיב לֵיהּ מַתָּנָה – שאם לא שטרח הגזלן והרצה לפני הנגזל דברי פיוס, לא היה נותן לו את השדה במתנה. וכיון שטרח לרצותו אנו אומרים, לְהֶכֵי טָרַח וְאַרְצֵי קַמֵּיהּ – מן הטעם הזה טרח להרצות דברי פיוס בפניו, כִּי הֵיכִי דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ – כדי שיתן לו הנגזל את השדה להעמידה ברשות הלוקח ויעמוד הגזלן באמונתו בלפיו.

דין נוסף בזה: וְעַד אֵימַת נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיקוֹם בְּהֶמְנוּתֵיהּ – עד מתי אנו תולים שהטרחה שטורח הגזלן בקניית השדה, מוכיחה שכוונתו לקנות את השדה ללוקח בכדי שיעמוד באמונתו. הגמרא מביאה שיטות חלוקות בענין זה:

א.א רַב רַב הוּנָא, עַד שָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין – עד שהנגזל יטרוף מהלוקח את הקרקע, והלוקח יתבע את הגזלן שישיב לו את המעות ששילם לו, ואם כבר העמידו בדין ועדיין לא שילם הגזלן בכדי להעמידה בידו, הרי גילה דעתו שאין לו רצון לעמוד בנאמנותו כלפי הלוקח, לפיכך אם קנאה לאחר מכן מן הנגזל, לעצמו קנאה ולא בכדי להעמידה ביד הלוקח.

ב.ח רַב יֶיאָ בַּר רַב אָמֵר, גם אם העמידוהו בדין וביתת דין חיבוהו לשלם ללוקח את מעותיו, עדיין אנו אומרים כן עַד דְּמָטָא אַדַּרְכֶתָא לִידֵיהּ – עד שבית דין ימסרו לידי הלוקח שטר 'אדרכתא' ובו פסק הדין המאפשר לו לגבות מנכסי הגזלן בכל מקום שימצא נכסים ששייכים לגזלן לידי הקונה, וזמן מסירת האדרכתא הינו תשעים יום לאחר העמדת בדין. ואם רק לאחר שהגיע שטר האדרכתא לידי הקונה קנה הגזלן את השדה, אין אנו אומרים שרצונו להחזיק את עצמו לנאמן ולכן יכול לטרוף את השדה מהקונה.

ג.ר בַּ פָּפָּא אָמַר עַד דְּמַתְחֲלָן יוֹמֵי אַכְרִיזְתָּא – עד שמתחילים ימי ההכרזה. כלומר לאחר שהלוקח מצא קרקע של הגזלן ומבקש לגבות מעותיו ממנה, בא לבית הדין, והם מכריזים שכל מי שרוצה לקנות קרקע יבוא ויקחנה, ומשעה זו ואילך אין אנו אומרים עוד שברצונו לעמוד באמונתו ומפני כן הוא קונה את השדה, אלא בוודאי לצורכו בלבד הוא קונה.

הגמרא מבררת את הדרך בה זכה הלקוח בקרקע זו בקניית הגזלן: מַתְקִיף לָהּ רָמֵי בַּר חָמָא, מִכְּדֵי הַאי לוֹקֵחַ בְּמַאי קָנֵי לְהַאי אַרְעָא – לוקח זה, במה קנה את הקרקע, בְּהַאי שְׁטָרָא – בשטר מכירתו, הלא הַאי שְׁטָרָא חַסְפָּא בָּעְלְמָא הוּא – כחרס בעלמא הוא, שהרי נכתב על קרקע גזולה. אָמַר לֵיהּ רָבָא לרמי בר חמא, תְּהֵא – יהיה דין זה בְּאופן שהקונה אומר לגזלן בפירוש שהוא מַאֲמִינוֹ שיעמידנה בידו, שִׁבְּהַהוּא הֲנָאָה דְּלָא קָאָמַר לֵיהּ מִידִי – בעבור אותה ההנאה שהקונה לא אמר לו דבר וְקָא סָמְכִינַן עֲלֵיהּ – וסומך עליו, טָרַח וּמַיְיתֵי לֵיהּ גַּמַּר וּמַקְנֵי לֵיהּ – טורח המוכר ונותן לו את הקרקע, ובשעה שקונה אותה מהנגזל, גומר בדעתו להקנותה ללוקח.

מָתִיב רַב שֵׁשֶׁת, שנינו בברייתא, אמר אדם לחבירו מָה שֶּׁאִירַשׁ מֵאַבָּא, מָכוּר לְךָ, או מָה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי – מצודה של עופות או של דגים, מָכוּר לְךָ, לֹא אָמַר כְּלוּם, כיון שעדיין לא ירש את אביו וכן הדגים והעופות עדיין לא עלו במצודתו. אולם אם אמר לו מָה שֶּׁאִירַשׁ מִן אַבָּא הַיּוֹם, מָכוּר לְךָ, או מָה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ, דְּבָרָיו קַיָּימִין. וקשה, למה ברישא נאמר שלא קנה אפילו ירשה אחר כך, והרי מאחר שהקונה מאמינו היה לנו לומר שיחול המקח. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא על קושייתו של רב ששת, הָא נַבְרָא וְהָא תְּיוּבְתָּא – הרי אדם גדול, והתשובה שהשיב על דברי רב אף היא תשובה גדולה.

אָמַר רָבָא, נַבְרָא קָא חָזִינָא, וּתְיוּבְתָּא לֹא קָא חָזִינָא – אכן אדם גדול ראיתי, אולם לא ראיתי בדבריו תשובה גדולה לדברי רב, שכן חלוקים הם המקרים הללו, כיון דְּהָכָא, בלוקח שדה גזולה, סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ – סמך הלוקח בדעתו על המוכר, וְהָכָא, במוכר מה שירש מאבא, לֹא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ – לא סמכה דעתו עליו, ולפיכך לא חלה המכירה. וטעם הדברים, הָכָא, לגבי הלוקח שדה גזולה, סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ דְּאָזוֹל טָרַח וּמַיְיתֵי לֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא נְקַרְיֵיהּ גַּזְלָנָא – סומך הלוקח על הגזלן שיטרח ויוציאנה מן הבעלים הראשונים בדמים, בכדי שלא יקרא גזלן. אולם הָכָא, במוכר ירושה או דגי המצודה, לֹא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ על המוכר, שכן אין כל וודאות שאכן תיפול הירושה בידו, כי שמא אביו של המוכר יתן את נכסיו במתנה

המשך בעמוד קצג

לאחר, וכן אין הוא סומך דעתו שתעלה המצודה דגים ועופות.
שֶׁלְּחוֹתָהּ את קושייתו של רב ששת, לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, אָמַר
לֵיהּ רבי אבא בר זבדא, קושיא זוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לְפָנִים – אין צורך
להכניסה לפני בני הישיבה, לפי שלא ידעו לתרצה. אָמַר רָבָא,
קושיא זוֹ צְרִיכָה לְפָנִים וְלִפְנֵי לְפָנִים – יש להכניסה לפני בני
הישיבה כי בודאי יתרצוה. משום דְּהָכָא סָמְכָא דַּעֲתֵּיהּ וְהָכָא לֹא
סָמְכָא דַּעֲתֵּיהּ, כאמור.
חָוָה עוֹבְדָא – היה מקרה מעין זה בְּפוּמְבְּדִיתָא, ודנו כדינו של רב
וְאוֹתְבֵיהּ – והקשו על כך מהברייתא האמורה, וְאָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף,
קושיא זוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לְפָנִים, וְאָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף צְרִיכָה
לְפָנִים וְלִפְנֵי לְפָנִים, דְּהָכָא סָמְכָא דַּעֲתֵּיהּ, הָכָא לֹא סָמְכָא דַּעֲתֵּיהּ,
וכאמור.
בברייתא שהובאה לעיל שנינו, שאם מכר לחבירו מה שירש
מאביו ומה שתעלה מצודתו לא אמר כלום, אבל אם אמר, מה
שירש מאביו היום ומה שתעלה מצודתו היום, דבריו קיימים.
הגמרא מבארת את החילוק שבין הרישא לסיפא: וּמַאי שְׁנָא רֵישָׁא
וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה ששנינו בְּסֵיפָא שאם אמר מַה
שֶּׁאִירַשׁ מֵאַבָּא הַיּוֹם דבריו קיימים, טעמו של דבר הוא מִשּׁוּם שכאן
מדובר בשעושה זאת עבור כְּבוֹד אָבִיו – שהיה אביו גוסס וצריך
מעות לקבורה ולתכריכים, ומווזהר הוא שלא להשהות אביו
בביזיון, ולבן תיקנו חכמים שהמכירה תחול. וכן כאשר מוכר
לחבירו מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי הַיּוֹם

תיקנו חכמים שדבריו יהיו קיימים מִשּׁוּם פִּרְצֵי חַיָּיו – שמא צריך הוא למכור דבר זה עבור מזונות למחייתו עתה. אולם כאשר מוכר לחבירו מה שתעלה מצודתו כל חודש או כל שנה, שאין זה לצורך מחייתו הנחוצה לו עתה, לא תיקנו חכמים שיהיו דבריו קיימים.

אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, שָׂדֶה שֶׁאֲנִי עתיד להיות לוֹקֵחַ מבעליה, לְכְשֶׁאֶקְחֶנָּה מהם, תהיה קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁיו, ולא אוכל לחזור בי, הדין הוא שבשעה שהוא קונה את השדה קָנָה אותה חבירו, ואין הוא יכול לחזור בו.

אומרת הגמרא: אָמַר רָבָא מִסְתַּבְּרָא מִילְּתָא דְּרַב בְּאופן שדיברו על שָׂדֶה סָתָם ולא על שדה מסוימת, שאז יש לומר שדעתו של המקבל סומכת שאכן הנותן יעמוד בדיבורו ויקנה שדה כל שהיא על מנת ליתנה לו, שהרי מצויות שדות רבות, ובודאי יוכל לקנות אחת מהן, אֲבָל בְּאופן שדיברו על 'שָׂדֶה זוֹ' המסוימת, לֹא קנה, משום שלא סמכה דעתו ולא האמינו בכך, שהרי מִי יֵימַר דִּמְזַבֵּין לָהּ נִיהֲלֵיהּ – מי יאמר שבעליה של השדה ירצו למוכרה לנותן, וכיון שלא האמינו, אי אפשר לומר שכאשר יקנה את השדה הוא קונה אותה בשביל לעמוד בנאמנותו, ועל כן בזה לא אמרו רב.

אמר רבא, וְהָאֱלֹהִים – לשון שבועה, אָמַר רַב את דבריו אֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה זוֹ, שהרי מִכְּדֵי רַב כְּמַאן אַמְרֵהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ – שהרי כדברי מי מן התנאים אמר רב את דינו, כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם או שעדיין איננו ברשותו, דְּתַנְיָא בברייתא, גּוּי הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה, הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּיר, והרי אין באפשרותו כעת לקדשה, או שאמר אדם לגויה התקדשי לי לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּרִי, ובגיותה אין הוא יכול לקדשה, וכן עבד שאמר לאשה התקדשי לי לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר מעבדותי, או שאמר אדם לשפחה התקדשי לי לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי, והרי שפחה אין לה קידושין, או שאמר לאשה התקדשי לי לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעֲלֵיךְ, והרי עתה היא אשת איש שאי אפשר לקדש אותה, או התקדשי לי לְאַחַר שֶׁיַּחֲלוֹץ לָךְ יְבָמֵיךְ – שאח של בעלך יקיים בך דין חליצה, וכן האומר לאשה התקדשי לי לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵיךְ שהיא אשתו, והרי אחות אשתו אסורה עליו בחייה באיסור כרת ואין קידושין תופסים בה אלא לאחר מותה של אשתו, בכל אלו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְקוּדֶּשֶׁת כאשר יתקיים התנאי המאפשר את הקידושין, משום שלשיטתו אדם מקנה ומקדש דבר שלא בא לעולם או באופן שהמאורע לא בא לעולם [כמו באופן שחסרים גירות או שחרור או מות הבעל ובדומה]. וְהָא קידושי אִשָּׁה באותם האופנים ששנינו עתה, כְּמוכר 'שָׂדֶה זוֹ' דָּמְיָא, שגם לגבי מי שמקדש אשה באופנים האמורים אין ודאות שהדברים אכן יתקיימו, שהרי אין הם מסורים בידי האיש או האשה. ובכגון אם הוא עבד או שהיא שפחה, הרי אין בידם לשחרר עצמם אלא הדבר תלוי בידי אדוניהם, וְבכל זאת אָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁמְּקוּדֶּשֶׁת כאשר יתקיימו התנאים, ואם כן יש לומר זאת גם באופן שמכר שדה זו כשאקחנה, שכשיקחנה היא קנויה למקבל:

במשנה לעיל (יב:) שנינו את דינו של המוצא שטר חוב בשוק. הגמרא דנה בשטרות נוספים: אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמּוֹצֵא שְׁטַר הַקְנָאָה [שטר שבו מתחייב הלוה למלוה לשלם אף אם בסופו של דבר לא ילוה] בַּשּׁוּק, יַחֲזִירוֹ המוצא לַבְּעָלִים – למלוה. דְּאִי נחשוש בשטר זה שלא להחזירו מִשּׁוּם דִּשְׁמָא כָּתַב לִלּוֹת וְלֹא לָוָה לבסוף, שלכן נצטרך להחזירו ללוה, הָא שָׁעְבַּד נַפְשֵׁיהּ – הרי מכל מקום שיעבד עצמו גם אם לא ילוה. וְאִי נחשוש מִשּׁוּם פַּרְעוֹן, שמא כבר פרע חוב זה, ומחמת זה אין להחזירו למלוה, הרי לֹא חַיְישִׁינַן לְפַרְעוֹן, דְּאִם אֵיתָא דְּפַרְעֵיהּ מִקְּרֶע הֲוָה קָרֵע לֵיהּ – אם אכן פרע את החוב, היה הלוה קורע את השטר, והרי הוא נמצא שלם.

אָמַר רַב נַחְמָן, אָבָא – אבי, מִן סַפְרֵי דְּיֵינֵי דְּמַר שְׁמוּאֵל הָוֶה – היה מסופרי בית דינו של מר שמואל, וַהֲוֵינָא כָּבֵר שִׁיתָּא כְּבַר שָׁבַע – ובכן שש או שבע הייתי, וּרְכַרְנָא דַּהֲווּ מַכְרֵי וְאָמְרֵי – וזוכר אני שהיו מכריזים ואומרים, הָנֵי שְׁטָרֵי אַקְנְיֵיתָא דְּמִשְׁתַּכְּחֵי בְּשׁוּקָא נְהַדְּרִינְהוּ לְמָרְיֵיהוּ – שהמוצא בשוק שטרי הקנאה שנכתבו למלוה, יחזירם לבעליהם, כלומר למלוה.

אָמַר רַב עַמְרָם, אַף אֲנַן תְּנִינָא במשנה (להלן כ.), כָּל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין – כל שטר שקויים בפני בית דין שנמצא, הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר אותו המוצא למלוה, שמקיומו מוכח שאכן היתה הלוואה, כיון שבית דין אינם כותבים הנפק אלא בפני בעל הדין שהוא הלוה, וכיון שבזמן כתיבת ההנפק לא מחה הלוה ואמר עדיין לא לויתי, מוכח שכבר נטל לידיו את ההלוואה הכתובה בשטר זה, אך עדיין קשה למה לא נחוש שפרע כבר את החוב, אַלְמָא – אלא ודאי מוכח מכאן, שלֹא חַיְישִׁינַן לְפַרְעוֹן, שאילו פרעו היה הלוה קורע את השטר.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יַרְא, יש לדחות ולומר דמַתְנִיתִין עוסקת בְּשִׁטְרֵי חֲלָטָאתָא, הנמסרים על ידי בית דין למלוה כשחבירו מסרב לשלם לו את חובו והם יורדים לנכסיו ושמים לו אחד מנכסי הלוה, ובשטר הם מאשרים שנכסי זה הגיע לידיו כדין, וְשִׁטְרֵי אַדְרַכְתָּא, שבית דין נותנים למלוה כאשר לא מצאו נכס בידי הלוה שיוכל לגבות ממנו את חובו, ובו הם מאשרים לו שיכול 'לרדוף' אחר נכסי הלוה, וכאשר ימצא נכס לגבות ממנו, יגבה, דְּשִׁטְרֵי אלו לַאו בְּנֵי פַּרְעוֹן נִינְהוּ – אין שייך בהם כלל ענין של פרעון, ואין ראיה לשטרות חוב אחרים, שיתכן שבהם חוששים לפרעון.

אָמַר רָבָא, וְהֵנֵי לַאו בְּנֵי פַּרְעוֹן נִינְהוּ, וְהָא אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי – בני הישיבה בנהרדעא, כִּי שׁוּמָא – קרקע ששמו בית הדין וגבו אותה מנכסי הלוה עבור המלוה, הָדַר – חוזרת היא ללוה, אם השיג כסף ורוצה לשלם את חובו ולהחזירה אליו, עַד שיעברו תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא – שנים עשר חודש מיום הגבייה, וְאָמַר האמורא אֲמֵימַר, אֲנָא מִנְּהַרְדָּעָא אֲנָא, וּבכל זאת מָבִינָא לִי דִּשׁוּמָא הָדַר לְעוֹלָם ולא רק עד שנה. ואם כן, גם שטרי 'חלטאתא' ו'אדרכתא' עומדים לפרעון, משום שיתכן שחזר הלוה ופרע את חובו וקיבל בחזרה את הקרקע שגבו ממנו וכן את השטרות הללו שבהן נעשתה הגבייה, ועתה שמחזירם למלוה, יחזור ויגבה בהם את הקרקע שוב, ומכך שהמשנה מורה להשיבם לידי המלוה, מוכח שאין חוששים לפירעון, וכדברי רב עמרם.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָתָם – לגבי המוצא שטרות אלו [חלטאתא ואדרכתא] הַיְינוּ טַעֲמָא שמחזיר את השטר למלוה, משום דְּאָמְרֵי כִּי אֵיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ – הוא זה שהפסיד לעצמו, דִּבְעִידְּנָא דְּפַרְעֵיהּ אִבָּעֵי לֵיהּ לְמִקְרְעֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ – משום שמיד כאשר פרע את החוב היה צריך לקרוע השטרות, וְאִי נַמִּי – ואם המלוה אמר לו אבד ממני שטר זה, היה צריך הלוה לדרוש ממנו לְמִכְתַּב שְׁטָרָא אַחֲרִינָא עִילָּוֵיהּ – לכתוב לו שטר שהוא מוכר לו את הקרקע הזו שגבה ממנו. דְּמִדֵּינָא אַרְעָא לֵא בָּעֵיא לְמֵיהְדַּר – משום שמעיקר הדין אין המלוה צריך להחזיר ללוה את הקרקע, אף אם פורע לו מעות עבורה, וּמְשׁוּם שכתוב (דברים ו יח) 'וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'', ונצטוינו בזה לעשות פשרה ולילך לפנים משורת הדין, הוּא דְּאָמוֹר רַבָּנַן תֶּהְדַּר – על כן אמרו חכמים שיכול הלוה להשיב לעצמו את נכסיו תמורת פירעון ההלואה, הִלְכָךְ מַרְיְשָׁא הוּא דְּקָא יָהֵיב – לכן היות ונחשב דבר זה כאילו הלוה קונה את הקרקע מחדש, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב שְׁטַר זְבִינִי – היה לו לכתוב על כך שטר מכר. וכיון שלא כתב שטר מכר אלא הותיר ביד המלוה שטרי חלטאתא או אדרכתא עליה, הרי הפסיד לעצמו בכך ומשום זה אין חוששים להחזיר את השטרות לידי המלוה.

ממשיכה הגמרא: אבל לְגַבֵּי שְׁטַר חוֹב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, ולמה לא נחשוש לפרעון, שאין לומר שהוא הפסיד לעצמו, שאִם אֵיתָא דְּפַרְעֵיהּ – שאם אכן פרע את החוב אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִקְרְעֵיהּ לְשִׁטָּרֵיהּ – היה לו לקרוע את השטר מיד, אֵימוֹר – יש לטעון, אִשְׁתַּמּוּטֵי קָא מְשַׁתַּמֵּיט לֵיהּ – שבשעת הפירעון אכן תבע את שטרו בכדי לקורעו, ואילו המלוה השתמט ממנו, דְּאָמַר לֵיהּ המלוה, לְמָחָר יָהֲבְנָא לָךְ, דְּהַשְׁתָּא לֵיתֵיהּ גַּבָּאי – מחר אביאנו לך שעתה אינו נמצא בידי, אִי נַמִּי אִפְּשִׁיטֵי דְּסַפְרָא זָיֵיר לֵיהּ – ואפשר עוד לומר שלא קרעו הלוה, כי השאירו המלוה אצלו עד שישלם לו הלוה את דמי הסופר שכתב את השטר [כי יתכן שבשעת ההלואה לא היה בידי

המשך בעמוד מה

הלוה לשלם את שכר הסופר שכתב את השטר, והמלוה שילם זאת במקומו]. ונמצא שאכן חוששים לפרעון, ואין משיבים שטר הנמצא בשוק:

עוד בדבר המוצא שטר חוב: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמּוֹצֵא שְׁטַר חוֹב בַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק – אישור בית הדין שנתקיים השטר בפניו, [וממילא מוכח שההלואה התבצעה], לֹא יַחֲזִירוּ – את השטר לַבַּעֲלִים – למלוה. לֹא מִיבַּעְיָא הֵיכָא דִּלְא כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק לא יחזירו למלוה, דְּאֵיכָא לְמֵימַר שההלוה כָּתַב למלוה שטר זה בכדי לְלַוֹּת בו ולבסוף לֹא לָוָה, אֶלָּא אֲפִילּוּ אם כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק, וּמַאי נִיהוּ – מהי משמעותו, דְּמָקְווֹיֵי – שקיימו את השטר בבית דין בעדיו ובפני הלוה כך שבודאי לוה בשטר זה, מכל מקום לֹא יַחֲזִיר את השטר למלוה, משום דְּחַיְישִׁינַן לְפַרְעוֹן.

אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַבָּהוּ, שנינו במשנה (להלן כ.) כָּל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר למלוה. והלא שטר חוב זה שכתוב בו הנפק אַף הוּא לֵיהֵי, יִרְמְיָה בְּרֵי – ירמיה בני, לֹא כָּל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין שָׁוִים שיחזירם לבעליהם, אֶלָּא אימתי אנו אומרים כך, כְּגוֹן שֶׁהוּחְזַק הלוה כַּפָּרָן – שכבר כפר בהלואה [אחרת] שלוה בעבר, וכיון שכפר פעם אחת שוב איננו נאמן לומר פרעתי, ורק לגבי מקרה זה שנינו שיחזיר את השטר למלוה. אולם היכן שלא הוחזק כפרן, לא יחזירנו למלוה.

אָמַר רָבָא, וּמְשׁוּם דְּהוּחְזַק כַּפָּרָן חָדָא זִמְנָא תּוּ לֹא פָּרֵע כְּלָל – וכי משום שהוחזק פעם אחת לכפרן לפיכך אין חוששים כלל שפרע את חובו, ואם אירע ששילם ולא נזהר לשמור שטרו יפסיד ולכן יחזירו את השטר למלוה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין שכל מעשה בית דין לא יחזיר, דנה רק בְּשֶׁטַּר חֲלָטָאתָא וְאַדַּרְכָתָא כדלעיל, אך לא בשטר חוב, וְכַדְרַבִּי זֵירָא שהעמיד כן כאמור למעלה.

הגמרא עוסקת בענינו של כפרן: וְכַפָּרָן – הכופר בחובו, הוֹאִיל וְאָתָא לִידָן – כיון שבא לידינו ועסקנו בדינו, נֵיתֵי בֵּיהּ מִלְּתָא – נאמר בו דבר הלכה אחר. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מָנְיוּמִי, אָמַר רַב נַחְמָן, אָמְרִי לוֹ בית דין לכפרן צֵא תֵּן לוֹ למלוה את החוב שתובע ממך